

EDEBİYATIMIZDA ESERLER SÖZLÜĞÜ

223 Çağdaş Yazarımızın 751 Eseri

Behçet Necatigil (16 Nisan 1916-13 Aralık 1979, doğ. ve ölm. İstanbul) İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu'nu bitirdi (1940), Kars Lisesi'nde başladığı edebiyat öğretmenliğini İstanbul Eğitim Enstitüsü'nde (1960-Ekim 1972) sona erdirdi. Zincirlikuyu mezarlığında gömülü. İlk şiiri "Gece ve Yas", lisede öğrenciyken *Varlık* dergisinde çıktı (1 Ekim 1935). *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*'nde kendisi için şunları yazmıştı: "Şiirde kırk yılını, doğumundan ölümüne, orta halli bir vatandaşın; birey olarak başından geçecek durumları hatırlatmaya; ev-aile-yakın çevre üçgeninde, gerçek ve hayal yaşantılarını iletmeye, duyurmaya harcadı. Arada biçim yenileştirmelerinden ötürü yadırgandığı da oldu, ama genellikle, eleştirilenler onun için, tutarlı ve özel bir dünyası olan bir şair dediler."

Şiirleri şu kitaplarda toplandı: *Kapalı Çarşı* (1945), *Çevre* (1951; 1960), *Evler* (1953; 1968), *Eski Toprak* (1956 [1957 Yeditepe Şiir Armağanı]; 1965), *Arada* (1958), *Dar Çağ* (1960), *Yaz Dönemi* (1963 [1964 Türk Dil Kurumu Şiir Ödülü]; 1968), *Divançe* (1965), *İki Başına Yürümek* (1968), *En/Cam* (1970), *Zebra* (1973), *Kareler Aklar* (1975), *Sevgilerde* (1976; kendi seçtiği şiirler), *Beyler* (1978), *Söyleriz* (1980; haz. Kâmuran Şipal). Radyo oyunlarını *Yıldızlara Bakmak* (1965), *Gece Aşevi* (1967), *Üç Turunçlar* (1970), *Pencere* (1975) kitaplarında bir araya getirdi. Poetikasını içeren kimi yazılarını *Bile/Yazdı* (1979) adıyla kitaplaştırdı. *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü* (1960), *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü* (1971) ve *100 Soruda Mitologya* (1969) gibi, kendi deyişiyle "öğretmenlik mesleğine ilişkin, ek çalışmalar" da yaptı. Ayrıca, şiir (*Fener, Gece ve Yıldızlar, Borchert; Şarkılar Kitabı, Heine*), öykü (*Gençlik Güzel Şey, Hesse*), roman (*Sis, Unamuno; Malte Laurids Brigge'nin Notları, Rilke; Venedik'te Ölüm, Mann; Açlık, Hamsun; Kör Baykuş, Hidayet*), oyun (*Kapıların Dışında, Borchert*) ve inceleme-araştırma (*Türk Halk Kitapları [Mukayeseli Masal Bilgisine Bir İlave], Spies; Küçük Mitologya Sözlüğü, Hitbrunner*) çevirileriyle de çeviri edebiyatımızı zenginleştirdi.

Bütün Eserleri, Ali Tanyeri ve Hilmi Yavuz'un notlarıyla yayımlandı (Cem Yayınevi, 1981-85, yedi cilt; *Mektuplar*: 1000 Tane Yayınları, 1989).

1980 yılında ailesi tarafından Necatigil Şiir Ödülü kuruldu.

1994'te YKY Necatigil'in bütün yapıtlarını yeniden yayımlamaya başladı: *Şiirler 1948-1972* (1994; *Dar Çağ, Yaz Dönemi, Divançe, İki Başına Yürümek, En/Cam, Zebra*), *Şiirler 1938-1958* (1995; *Kapalı Çarşı, Çevre, Evler, Eski Toprak, Arada, Ertuğrul Faciası*) (1995; radyo oyunu, ilk basım), *Şiirler 1972-1979* (1996; *Kareler Aklar, Beyler, Söyleriz*, kitaplarına girmemiş şiirleri), *Bile/Yazdı* (1997), *Radyo Oyunları* (1997), *Serin Mavi* (1999; eşine mektupları, ilk basım), *Düzyazılar 1* (1999; yazılar), *Düzyazılar 2* (1999; konuşmalar, konferanslar), *Mektuplar* (2001; genişletilmiş basım).

*Behçet Necatigil'in
YKY'deki kitapları*

- Şiirler 1948-1972 (1994)
Ertuğrul Faciası (*radio oyunu*; 1995)
Şiirler 1938-1958 (1995)
Şiirler 1972-1979 (1996)
Bile/Yazdı (*poetika*; 1997)
Radio Oyunları (1997)
Serin Mavi (*eşine yazdığı mektuplar*; 1999)
Düzyazılar 1 (*yazılar*; 1999)
Düzyazılar 2 (*konuşmalar, konferanslar*; 1999)
Mektuplar (2001)
Şiirler (2002)
Solgun Bir Gül Oluyor Dokununca -
Kendi Sesinden Şiirler (2012)
Bütün Eserleri (2013)
Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü (2016)
Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü (2016)

Doğan Kardeş:

- Eski Sokak-Seçme Şiirler (2008)

Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü

223 Çağdaş Yazarımızın
751 Eseri

Hazırlayan
Behçet Necatigil

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 4608
Edebiyat - 1308

Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü
223 Çağdaş Yazarımızın 751 Eseri
Hazırlayan: **Behçet Necatigil**

Kitap editörü: **Ömer Şişman**
Düzeltili: **Cennet Türker**

Kapak tasarımı: **Nahide Dikel**
Sayfa tasarımı: **Mehmet Ulusel**
Grafik uygulama: **Akgül Yıldız**

Baskı: Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1 Baha İş Merkezi
A Blok Kat: 2 34310 Haramidere / İstanbul
Telefon: (0 212) 412 17 00
Sertifika No: 12026

1. baskı: Varlık Yayınları, Ocak 1971
YKY'de 1. baskı: İstanbul, Nisan 2016
ISBN 978-975-08-3630-5

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2014
Sertifika No: 12334

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 142 Odakule İş Merkezi Kat: 3 Beyoğlu 34430 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

İçindekiler

Sunuş • 6

Önsöz • 7

Başlıca Kaynaklar için Kısaltmalar • 10

Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü • 11

Sözlük'teki Eserler Dizini • 533

Sözlük'teki Eserleriyle Yazarlar Dizini • 543

Sunuş

Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü Behçet Necatigil'in edebiyat tarihimize yönelik titiz ve özgün bir kitabıdır. Kendisinin "öğretmenlik mesleğine ilişkin, ek çalışmalar" olarak nitelediği ve ilk defa 1971 yılında yayımlanan (Varlık Yayınları, İstanbul) bu kitap, yayımlandığı yıldan itibaren özellikle içeriğiyle ilgili çeşitli tartışmalar yaratmıştır. Edebiyat tarihimiz açısından büyük bir boşluğu dolduran öncü bir çalışma olduğu, kitaba gösterilen ilgiden de anlaşılmaktadır. Behçet Necatigil'in ölümünün ardından sözlüğün içeriği Varlık Yayınları tarafından güncellenmiş, belirli aralıklarla yer verilen isimlere eklemeler ve çıkarmalar yapılmıştır.

Biz, Behçet Necatigil'in 100. yaşgünü için *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü*'nü yeniden yayına hazırlarken Necatigil'in sağlığında son kez gözden geçirdiği ve genişlettiği 1979 tarihli baskısını esas aldık. O yılların basım koşullarından kaynaklandığını düşündüğümüz harf hataları dışında yazarın tercihleriyle dönemin imlasına sadık kaldık.

Necatigil'in 1968 tarihli bir yazısında belirttiği üzere, "Elbette bu tür kitaplar, her yeni baskıda bir öncekinin eksiklerini telâfi ederek gösterilen hata ve ihmaller düzeldikçe bir önceki baskıyı hükümsüz bırakarak iyiye doğru gidecek, ama hiçbir zaman değiştirilemezlik, kesinlik derecesine ulaşamayıp, benzeri ve eş değerde eserler arasında bir yanıyla daha iyi olsa da bir yanıyla daima noksan kalacaktır".

Sözlüğü bugün özellikle güncellik açısından iyiden iyiye eksik kabul edilecek bu haliyle tekrar yayımlarken, okurumuzu Necatigil'in bugün hâlâ geçerliliğini koruyan değerlendirmeleriyle buluşturmanın yanı sıra günümüz edebiyatına dair eleştirel bakış açısı yaratmasını da umarız.

Yapı Kredi Yayınları, 2016

Önsöz

1960'tan bugüne, her seferinde yeni gereksinimleri karşılamak üzere madde sayısı çoğaltılarak dokuz kez basılmış *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü* yanı sıra, *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü*'nün de sizlere birçok kolaylıklar sağlayacağı kanısındayız.

Amacımız, Batılı anlamda hikâye, roman, oyun ve anı edebiyatımızın gelişip güçlendiği yüzyıllık bir zaman içinde, bu tür eserlerden okuduğumuz, unuttuğumuz veya okuyamayıp hiç değilse, konularını merak ettiğimiz kalem ürünlerini ana çizgileriyle toparlamak, anımsatmaktır. Konu özetlerinin bir kısmı, Tanzimat döneminden günümüze edebiyat tarihimize geçmiş, bir kısmı da armağan kazansın kazanmasın türlü eleştirmelerde sözü edilerek yankı uyandırmış, ilgi toplamış kitaplara ilişkindir.

Eserler üzerine en azından bu kısalık ve yalınlıkta, bu tür sözlüklerin oluşu, dönem dönem konu yönelişlerini de belirtir. Özet kümelenmelerini, sanat ve toplum ilişkileri üzerinde değişik incelemelere çıkış noktası olur. Konuları topluca tek yerde görmek, yeni bakış açılarına yaslanacak eleştirme ve incelemeler için ilk adımdır diyebiliriz.

Sonra şu da var: İncelemeci, eleştirmeci, bir kitabı, biz de okumuşuz gibi ele alır. Onun altyapı kuruluşu demek olan konusu üzerinde ayrıntılı durmaz. Eleştirmecinin bir kitabı yorumlayışı, o kitabı okumuş kişinin anımsarsa anlayabileceği biçimdedir; yani konuyu bilmiyorsa, eleştirmecinin dediklerini, değinme ve telmihlerini tam kavrayamayız.

Bu durumda bu Sözlük, bir önbilgiler toplamı, bir özetler galerisidir. Batı anlayışlarına uygun 1870-1978 arası edebiyatımızın anlatı türlerinde, yani konu özetine elverişli başlıca ürünlerini alfabetik bir düzenlemede derleyen bir elaltı kitabı. Daha önce okuduğumuz, ama zamanla unuttuğumuz bir eserin içeriğini hatırlamamıza, okumadıklarımız üzerinde de yaklaşık bir fikir edinme-

mize yarayan toplu bir konu görünümü, özenli bir “not ya da akıl defteri.”

Kitabın ilk baskısında her maddeye bellibaşlı dergi ve gazetelerde görülen eleştirmeler listesi de eklenmişti. Şimdi hem Cumhuriyet’ten önceki hikâye-roman edebiyatımızın ürünlerini de içerdiği, hem de bütün o dergi ve gazeteleri bulmak ancak geniş incelemeler yapacaklarca gerekli olduğu için, bu yeni baskıda böyle bir ek bilgi, ancak son yarım yüzyılın eserlerinde dikkate alındı; o da henüz satışta kitaplar çerçevesinde ve en çok ağırlığı olan eleştirme ve değerlendirmeleri hatırlatmak için. Son yirmi yılda çıkmış bir hikâye kitabı, bir roman ve benzeri bir eser üzerine bir ödev hazırlayacak öğrenci, isterse, 1960’tan beri her yılın ilk ayı yayımlanagelen *Varlık Yıllıkları*’nda ve 1976’dan beri de ayrıca *Aziz Nesin Vakfı Edebiyat Yıllıkları*’nda, üzerlerindeki tarihlerden bir önceki yılın hikâye kitaplarıyla romanlarını değerlendiren tanıtımlardan, o yıl içinde o kitaplar üzerine yazılmış başlıca eleştirmelerin yayın yerlerini de öğrenebilir, dilerse onlardan da yararlanır.

Emeğe içten saygılıyız: Bu Sözlük’te bazı maddeler başka çalışmalardan ya kısaltılarak, ya da kimi zaman, olduğu gibi alınmıştır. Böyle maddelerin sonunda, bir parantez içinde, öz ve soyadlarının ilk harfleriyle o kişinin adı muhakkak belirtildi (MNÖ, İBZ... gibi). Bu kısaltmaların hangi yetkili edebiyatçımız ve hangi eseri anlamına geldiği, kitabın sonuna eklenmiş *Başlıca Kaynaklar* listesinden kolayca anlaşılır. Sıkça başvurulmamış kaynaklar ise, bağlı oldukları maddelerde gene açıkça gösterildi.

Tanzimat’tan başlayarak ilk eserlerini Millî Edebiyat dönemi (1922)’nde vermiş yazarlarımızın 1945’lere kadarki hikâye ve romanları üzerine, bütün ayrıntılarıyla tek toplu araştırma, Cevdet Kudret’in *Edebiyatımızda Hikâye ve Roman* monografisidir ki, aradıkları eserlerin ilk yayın tarihleri 1859-1945 tarihleri arasında olan araştırmacıların en güvenilir ve bol malzemeyi ancak, iki ciltlik bu kitapta bulabileceklerini de hatırlatmak isteriz. Geniş özetleri, eserlerden seçilmiş parça ve bölümleri, topluca değerlendirme ve yargılarıyla, pek çok sanatçıyı bir bütün halinde kavramada araştırmacıya tam bir bilgi, son kez gene Varlık yayınlarındaki bu kitaplarda verilmiştir: Cevdet Kudret, *Edebiyatımızda Hikâye ve Roman* (1. cilt: 1859-1910 / Tanzimattan Meşrutiyete kadar, 2. baskı

1977 - 2. cilt: 1911-1922 / Meşrutiyetten Cumhuriyete kadar, 3. baskı 1978).

Maddelerde eserlerin yanındaki tarih, o kitabın ilk baskı yılıdır. Basılmamış oyunlarda ise bu tarih, piyesin ilk oynanış yılını belirler. Sonunda *Sözlükteki Eserler Dizini* ve *Eserleriyle Yazarlar Dizini* başlıklarıyla ayrıca iki alfabetik dizin de bulacağınız bu derlememizin size de yararlı olmasını dileriz.

Aralık 1978

Başlıca Kaynaklar İçin Kısaltmalar

- (MN/1) — Mustafa Nihat Özön: *Türkçede Roman*, 1936 İstanbul, Remzi Kitabevi.
- (MN/2) — Mustafa Nihat Özön: *Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, 1941 İstanbul Maarif Matbaası.
- (MN/3) — Mustafa Nihat Özön: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'dan Seçilmiş Parçalar*, 1945, İstanbul Hilmi Kitabevi.
- (CK/1) — Cevdet Kudret: *Edebiyatımızda Hikâye ve Roman*, 1. cilt /1859-1910, Tanzimattan Meşrutiyete Kadar/, 2. baskı 1977, İstanbul Varlık Yayınları.
- (CK/2) — Cevdet Kudret: *Edebiyatımızda Hikâye ve Roman*, 2. cilt /1911-1922, Meşrutiyetten Cumhuriyete Kadar/, 3. baskı 1978, İstanbul Varlık Yayınları.
- (İZB) — İbrahim Zeki Burdurlu: *Romanlarıyla Reşat Nuri Güntekin*, 1971 İzmir Buca Eğitim Enstitüsü Yayınlarından.
- (AB) — Refika Taner - Asım Bezirci: *Seçme Romanlar*, 1973 İstanbul Hür Yayınevi.
- (MU) — Muzaffer Uyguner: *Halide Edip Adivar*, 1968 İstanbul Varlık Yayınları.

**Edebiyatımızda
Eserler Sözlüğü**

ABDULLAH EFENDİNİN RÜYALARI ★ Ahmet Hamdi Tanpınar'ın hikâye kitabı (1943) ★ Beş hikâyenin beşinde de yazar, değişik kişiler gibi görünerek kendi iç dünyasının kargaşasını yansıtır. Kitaba adını veren ilk hikâyede yaşlı anasıyla yaşayan, kırkını aşkın *Abdullah Efendi*, küçük bir lokantada, içki masasında gülüp konuşmakta beş arkadaşın arasında, yan masalardan birindeki bir kadına dalarak, söz geçiremediği ikinci kişiliğinin yalnızlığına geçer; üç sene öncesine ait bir rüya etkisinde kendine ve çevreye yabancılaşır. Arkadaşlarıyla gittiği genelevlerde yeni yeni sanrılarla gerçek-gerçeküstü karşıt kutuplar arasında bocalar. Yanmakta olduğunu gördüğü meyhane ile birlikte sanki birinci varlığı da yanmıştır. İkinci hikâye *Geçmiş Zaman Elbiseleri*'nde anlatan, Ankara'da bir arkadaşıyla gittiği Keçiören'de bir bağ eğlencesinden, içkili ve kumarda önce çok kazanmış, sonra tamamen kaybetmiş, tek başına dönüşte, karanlık yolda bir kaza geçirir; bilmediği bir eve alınır. Orada karşılaştığı, ruh hastası bir genç kadınla yaşlı bir erkeğin gerçek kimlikleri hayatının sırlarından biri olarak kalacaktır: Çünkü kadın da, erkek de birbirlerini, ayrı zaman parçaları içinde biri ötekini dediğinden çok farklı tanıtmışlar, sabahleyin de o daha uyanmadan, bilinmeyen bir eve taşınarak ortadan kaybolmuşlardır. *Bir Yol* hikâyesi, İstanbullu bir erkek ağzından anlatılır: Bu kadar senelik karısı ve çocuklarıyla mutlu bir aile çevresinde adam, İstanbul'dan sık sık ayrılışlarında, İzmit'ten sonra bir yerde gördüğü küçük bir yolun özlemiyle doludur: Bu yol, her seferinde ona aynı saadet hissini verir, onu kendine çeker, ona trenden oracıkta inip uzletinde kaybolmak ihtiyacını duyurur. Fakat adam çok iyi bilir ki, bunu yapamayacaktır. Dördüncü hikâyenin kahramanı *Erzurumlu Tahsin*; hali vakti yerinde bir ailenin oğlu olduğu, İstanbul'da hukuk öğrenimi yaptığı halde sonradan birdenbire dünyayı boşlamıştı; bir meczup hayatı yaşıyordu. Hikâyeci onu son defa 1942 sonbaharında o bölgeyi Kars'a kadar altüst eden bir deprem gecesinde görür, bir süre konuşur onunla. Tahsin, o geceden sonra gene kayıplara karışmıştır. Son hikâye *Evin Sahibi*, bir hastanede yapılmış gözlemle-

rin, birinci şahıs ağzından yazıya geçişi; hastanede tutulmuş notlar toplamıdır. Kendi hayatından da sık sık kesitler verdiği, masallardan da yararlandığı öyküsünde Tanpınar; yakını, yabancı, tanıdığı hastaların, gördüğü ölümlerin yorumunu, felsefesini yapar. Tanpınar estetik ve üslûbunun en güzel örneğini bizce bu hikâyede verir. ★ Ruh gurbetlerinde gezintiler, gözlemler olarak özetlenebilecek bu beş hikâyesinde yazar, bir şair sezgisi ve bir fikir adamı dikkatiyle, hikâyeciden çok, özlü bir denemeci kişiliği göstermektedir.

ACÂİB-İ ÂLEM ★ Ahmet Mithat'ın romanı (1881/82) ★ Yazarın Fransız romancısı Jules Verne (1828-1905)'in romanlarına bir öykünmesi olan ve başlığı günümüz Türkçesine "Dünyada acaip şeyler, garip olaylar" diye çevrilebilecek eserde, aklı başında Hicabi ve çevresinin biraz kaçık gözüyle baktığı arkadaşı Suphi, bilim ve fen meraklısıdır. Suphi, benzeri olmayan, çok değerli böcek ve çiçek koleksiyonunu bir İngiliz, kitaplarını da bir Mısırlıya satar. Hicabi de bulup buluşturduğu parayı buna ekleyince, ikisi, Rusya içerlerinden kuzeye geziye çıkarlar. Bir İngiliz kızı da onlara katılmıştır; kız sonra Suphi'yle nişanlanır ★ Gezinlerin geçtikleri yerler üzerine, yazarın tarih ve coğrafya bilgileri vermesi, onun diğer romanlarında da karşılaşılan bir özelliğidir. (MN/1)

ACEMİLER ★ Hikmet Erhan Bener'in romanı (1952) ★ Liseyi yeni bitirmiş bir genç olan Necdet'in, bu müjdeyi, öğrenimini yarıda bırakmış ve şimdi marangoz kalfası, arkadaşı Ömer'e getirmesiyle başlar roman. Olaylar 1946-1950 yıllarında Kayseri'de iki gün içinde geçer. Romanın üçüncü kahramanı ve bir köy çocuğu olan Tahsin de, felsefeci geçindiği halde felsefe sınavını verememiş, arkadaşlarıdır onların. Necdet, avukat babasının sertlikleri, annesinin aşırı sevgisi ve arkadaşı Tahsin'in, hayatı küçümseyişleri arasında bocalayan, romantik bir aşktan medet uman, bir acemidir. Eserde üç gencin, henüz hayatın eşiğinde, yaşantıları, geleceğe ait ümit ve ümitsizlikleri işlenir.

ACENTA MİRZA ★ Osman Şahin'in hikâyeleri (1974) ★ Kitapta sekiz hikâye var: 1) *Deli Hatice*, kocası ölmüş, üç oğluyla köyde kalakalmıştır. Seferberlik ilân edilince oğullar askere alınır, aradan beş kış geçer, oğulları dönmeyen Hatice şimdi yarı meczup bir ölümler anasıdır. 2) *Musallim ile Kuşde* hikâyesinde mapustan çıkıp gelmiş Musallim, karısı Kuşde'nin, kendisi yokken Cello ve uşakları tarafından kirletildiğini öğrenir. Cello ile aralarındaki sürtüşme, Musallim'in de saldırmak istediğinden çıkmıştı. Musallim, Cello'yu öldürmeye gitmiştir, Kuşde kazdığı mezarında kocasının dönüşünü beklemektedir. Üçüncü hikâye *Çök Abuzer* köyün meczubu, zararsız bir akıl hastasını konu ediniyor. 4) *Zala Kadın*, ölüm döşeginde tek başına bir adama gelir, gençlik aşkını açığa vurur. Ecelle savaştan adam belki de kadının anlattıklarını duymadan ölmüştür. 5) Beşinci hikâyede ömrü mezbahada bıçak altında sona ermek üzere *Sarı öküz* kendi yaşam öyküsünü anlatıyor. 6) *Reşim* tuğla büyüklüğünde, altı özenle oyulmuş ağaç bir takozdur, ağalara özgü bir çeşit mühür. Ağa sözünden caymış, buğdayı üçe bir hisseden üleştirmiş, köylülerin bunca umudunu, sevincini yok etmiştir. Olay Daşo köyünde, harman yerinde geçer. 7) *Acenta Mirza* hikâyesinde Mirza şehirdeki dostu Latif'e ağalığın eskisi gibi sökmediğinden, marabaların gözlerinin açıldığından dert yanar. Latif cevap yazar: "Magirus'un Güneydoğu acentalığı inşallah Mirza'nın hissesine düşecektir, yeter ki köyü bırakıp acele şehre gelsin!" 8) *Bebek* hikâyesinde köylü, yüklendiği biraz öteberiyi satıp hasta bebeğine doktor ve ilaç parası etme düşüncesiyle yollardadır. İki çocuğu ölmüştür, bari bunu kurtarabilse. Çocuk "zehirli amel" olmuştur, ateşler içindedir. Köylünün önünde daha kırk beş, elli kilometre yol vardır yürünecek ve çocuk yarı yolda ölecektir.

ACI ★ Muzaffer Buyrukçu'nun hikâye kitabı (1957) ★ Dokuz hikâye. *Dünyada Bir Akşam Üstü* küçük bir evin tek odasında oturan, üçüncü evliliğinde mutsuz, çocuksuz, yirmi yedisinde Fahriye Abla'nın hikâyesidir. Serseri koca artık yuvaya dönmeye karar vermiş, gelip karısından af dilemiştir ki,

genç kadın az sonra kocasının öldüğünü görür. *Acı Soğan*, yapı işçilerinin bir yemek oturumuyla uykuya çekilme arasındaki yarenliklerini nakleder. Yer yer Sait Faik'in *Semaver* hikâyesini hatırlatan *Aydan Gemi Yapanlar*'da Hacer Hanım, sabahleyin oğlu Hakkı'yı uyandırır. Hakkı gördüğü, anasına da anlattığı güzel bir rüya ile mutlu, sefer tasını alıp fabrikaya gider. *Acı* hikâyesini oluşturan, sokaklara dökülmüş kömürleri toplamak uğruna dövülen, hakarete uğrayan yoksul çocukların korku ve yılgınlıklarıdır. *Çocuk* hikâyesinde ana, hayırsız kocasının öldüğü haberiyle ferahlar: Artık baskılardan korkulardan kurtulmuş, hayatını değiştirecek, aç sefil oğlunu da yoksulluktan kurtaracaktır. Kitabın öteki hikâyeleri de kahırlı hayatlar üzerinde gözlemlere paralel, iç dünyaları yansıtmaya ustalıkları da gösterir. Sonuncu hikâye *Uçtu Uçtu Sinek Uçtu*, her iki özelliği iyi kaynaştırmış olmasıyla, yazarın hikâyeciliğinde yeni gelişmelere olumlu bir geçiştir.

ACI ★ Şahap Sıtkı'nın hikâye kitabı (1970) ★ On bir hikâye. İlk hikâyede yazar, yıllar sonra akrabalarını ziyarete geldiği çocukluk kasabasında yaşlı *Havvana* ile konuşurken bütün bir geçmiş zaman özlem ve anılarıyla dolar. *Karnında Güneş Olan*, yabancı bir ülkede (İspanya olabilir) bir pansiyonda ressam bir gençle kurulan bir dostluğun hikâyesi. Üçüncü hikâyede yazar, ölü çocuğunu gömme telaşında bir köylü kadının *Çile*'sini duyurarak Barla dağlarının ıssızlığını vurguluyor. Dördüncü hikâyedeki *At*, karanlık ormanın içinden çıkıvermiş, daha önce bir koyununun sütünü emen bir yılanı öldürmüş genç adamı, bir hayli yorduktan sonra, adama teslim olmuştur. Beşinci hikâyedeki korkunç *Sel*, bellerindeki iplerle kendilerini büyük ağaçlara bağlamak zorunda kalan çobanların gözleri önünde, sürüleri önüne katarak alır, götürür. *Yuva*, çağrışımlarla düşünen bir adamın çevresine ve leyleklere bağlı gözlemlerinin yorumu oluyor. *Malımsı* hikâyesinde görülen masalımsı güç, bir yayla köyündeki ağa gücüdür. Köylü, elbirliğiyle, çayın bir kolunu köyden yana çevirmiş, fakat kanala su verildiği gün, kentli ağa, kâhyasıyla köye çıkagelmiş, toprakları sattığına pişman olmuş, bir süre sonra, yanında candarmalar,

tekrar gelerek, sattığı toprakları geri almıştır. Köylüler köyü bırakıp gitmek zorunda kalırlar. *Yalnız* hikâyesinin kahramanı, cezaevinde beşbuçuk yıl yatmış, şimdi salıverilmiştir. Geldiği kente mi dönsün, bilmediği yerlere mi gitsin, kararsızlık içindedir. *Güç* hikâyesinde Deli Dura'nın köpeği dışarda erkek kurtla boğuşmuş, onu öldürmüş, fakat bu arada iki dişi kurt, ağılda sekiz on koyunu parçalamıştır. Köpek ortadan kaybolur, beş gün sonra dişi kardeşiyle çıkagelir. İki gün sonra da, iki dişi kurt ağılı tekrar sardıklarında, artık kanlı boğuşmadan sağ çıkamazlar. *Acemi* hikâyesinde gün bitmek üzeredir. Kolunda bir tomar gazete, parkın bankında oturmuş yorgun, yalınayak, düşünceli çocuk Mehmet, gelip yanına çöken, kendisiyle ahpaplık kurmak isteyen, orta yaşlı bir adamın kirli niyetlerinden ustaca kaçır, kurtulur. Onuncu hikâyenin (*Acı*) depremli-dingin içe kapanıklığı, yazarın genç bir oğul kaybetmiş olmasının acısından doğuyor. *Son* parça, Marmara adasından Orhan'a (ressam Orhan Peker) yazılmış 5.8.1970 tarihli bir mektuptur, ki içe işleyen etki gücünü gene yazarın bağrına saplanmış evlat acısından alıyor ★ Şahap Sıtkı bu kitabıyla Türk Dil Kurumu 1971 Hikâye Ödülü'nü kazandı.

ACIMAK ★ Reşat Nuri Güntekin'in romanı (1928) ★ İlkokul öğretmeni Zehra görevine bağlı, ama duygusuz ve katı bir genç kadın görünümündedir. Bir memur olan babası Mürşit Efendi'nin çok hasta olduğu haberini "benim babam yok" diye yanıtlarsa da içten bir üzüntü, onun izin alıp İstanbul'a gelmesini önleyemez. Babası ölmüştür; Zehra yaşlı adamın bıraktığı anı defterini bir gece sabaha kadar okur ve annesinin yanlış davranışları yüzünden babasının kendini içkiye verdiğini, yuvanın bu nedenle yıkıldığını, babasının bunun için onu öğretmen okuluna vererek evden uzaklaştırmış olduğunu öğrenir. Şimdi Zehra içyüzünü bilmeden düşman olduğu babasının acılarını anlamış, benimsemiş, acımayı ve bağışlamayı öğrenmiştir. (İZB)

ACI PARA ★ Erol Toy'un romanı (1970) ★ Tenekeci Hüsnü Efendi, işinin gitgide körelmeye başladığını görmektedir. Karısı, kızı

ve oğlu onu razı ederler ve Çayıcı'ndeki toprakları bir iki yıl içinde yirmi dönümlük bir üzüm bağına dönüştürülür. Fakat kasabanın zenginlerinden Tabakçioğlu İbrahim, halkın bağlarından bir kısmını tefecilikle ele geçirmiştir, gözü şimdi Hüsnü Efendilerin bağındadır. Köylüye ayrılmış kredileri bankadan Tabakçioğlu çektiği için, Hüsnü Efendi ona başvurmak zorunda kalır ve ağadan bin beş yüz lira alır. İmzalattığı boş senetlere sonradan on iki bin liralık borç yazan tefeci Tabakçioğlu, bu borcu ödeyemeyen Hüsnü Efendi'nin tenekeci dükkânına sahip çıktığı gibi, bağı da kendisinin işleteceğini, ancak borç ödenince geri vereceğini söyler, bağa da yerleşir. Çaresiz kalan Hüsnü Efendi, bağdan ot yolmasına bile izin vermeyen Tabakçioğlu'nun densizlik ve saldırıları karşısında bir gün kendini tutamaz, adamı bıçaklayarak öldürür, gidip karakola teslim olur. (AB)

ACI TÜTÜN ★ Necati Cumalı'nın romanı (1974) ★ Olay 1952 kışında Urla'da geçer. Tütün piyasasının açılması o yıl ocak ayının ikinci haftasını bulmuştur. Tekel'in saptadığı fiyatlar çok düşüktür ve Tekel'in piyasaya katılmayışı, piyasayı tüccara bırakışı demektir bu. Demokrat Parti hükümetinin 1950 seçimlerinde tüccardan yardım görmüş olduğu için, şimdi tüccara olan borcunu ödemesi demektir. Urlalı ekiciler tütünlerini satmamaya karar verirlerse de, direnmeleri kısa sürer. Komşu ilçelerde satışlar sona ermek üzeredir. Urlalılar da örgütsüz, yetersiz boykotlarından ister istemez vazgeçip tütünlerini satarlar. Sadece arabacı Yusuf sözünün eri çıkmış, ne çabalarla yetiştirdiği yedi balya tütünü, yok pahasına tüccara kaptırmaktansa, Cumhuriyet Alanı ortasına getirip gözler önünde yakmıştır ★ Roman, bu başolayın yanı sıra, iki yıl kadar önce askerden dönmüş ekici Ferit Taşçı ile nikâhlandıkları halde bir türlü birleşemeyen Binnaz'ın aşkları, ilçe Sağlık Merkezi başhekiminin mutsuz evliliği, yalnızlığı ve İzmir Milletvekili Bedri Alagöz'ün ekicileri atlatması gibi yan olaylarla da üç dört yönlü bir sürükleyicilik taşıyor.

ACILI KUŞAK ★ Mehmed Kemal'in anıları (1967) ★ Daha önce Dost dergisinde Kürd'ün Meyhanesinde başlığı altında parça

parça yayımlanmış bu anılar 1940-1950 yıllarındaki Ankara'nın siyasî havasını belirtir ve yazarın tanıdığı sanatçıların (Cahit Sıtkı, Orhan Veli, Sabahattin Ali, Sait Faik, Sadri Ertem, Nurullah Ataç, Balaban, Cevdet Kudret, Fethi Giray, vb) gündelik hayatlarından sahneler çizer.

ACILI TOPRAK ★ H. Vasfi Uçkan'ın oyunu (1972) ★ Basılmamış olan oyunda, bütün sevgilerin önüne toprak sevgisini koyan Bulgurcu Dede, ailenin tek erkeği olan torununun kocasına tarlalarından birini bağışlar. Tarla kıraçtır, taşlıktır, hiçbir işe yaramamaktadır. Damat bu yüzden bir süre sonra tarlayı habersizce satar. Bulgurcu Dede bunu öğrenince torununu ve damadını evden kovar. Aşırı toprak tutkusu, çevresiyle sürdürüşmesini daha da artırınca yakınları bir bir kendisinden koparlar ve Dede yapayalnız kalır. Ancak o zaman insansızlaşmış dünyasında insan sevgisi doğarsa da artık çok geç kalmış ve Bulgurcu Dede, tutkusu yüzünden yalnızlığa mahkûm olmuştur.

AFRODİT BUHURDANINDA BİR KADIN ★ Reşat Enis'in romanı (1939) ★ Zonguldak'ta bir nüfus memurunun oğlu olan, küçük yaşta annesini, on yedi yaşında da babasını kaybeden Osman; bir süre İstanbul'da zengin, fakat yozlaşmış bir ak-raba evinde barınır, okula gider, bir gün bir iftiraya uğrayıp bavulu eline verilerek kapıdan çevrilince de sokakta kalır, gittiği Zonguldak'ta uzun yıllar maden ocaklarında çalıştıktan sonra gene İstanbul'a gelir; şimdi dört yıldır Haliç'te bir dokuma fabrikasında işçidir, kırk yaşlarındadır. Osman'ın peşinden, romanın asıl kahramanı olan Yıldız'ın kimliğini öğreniyoruz: Yıldız, bir hariciye memurunun kızıdır. Birinci Dünya Savaşı sona erince, Almanya'dan yurda dönerlerken, anası babası bir tren kazasında ölmüştür. O kazada daha bir yaşını doldurmamış olan Yıldız, İstanbul'da amca evinde büyümüş, Erenköy Kız Lisesi'ni bitirmiş, bir gün o da amca, evini bırakıp bir avukatın bürosunda sekreter olarak çalışmak zorunda kalmıştır. Avukat, metresi olmasını isteyince Yıldız işinden ayrılır, Osman'ın çalışmakta olduğu fabrika-

ya işçi olur. Aradaki yaş farkına rağmen, fabrikada tanıştığı Osman'la evlenir, artık mutludur, ev kadınıdır. Fakat fabrikada bir çöküntü altında kalan Osman gözlerini kaybedince Yıldız için çetin günler başlar, üstelik gebedir. Fabrikadan tanıdığı, Melek adında bir kadının aracılığıyla gene fabrikaya işçi girer. Ağır hayat şartlarına karşı koyabilmesi günden güne zorlaşır: Kör kocasına da bakabilmek için fabrika sahibinin isteklerine boyun eğer, adamın metresi ve sekreteri olur. Sömürülen işçiler, greve hazırlanmaktadırlar. Yıldız, uğradığı hakaretlere rağmen, patronu, işçilerin haklı isteklerini kabule zorlar; başaramayınca her şeyi bırakıp, kocası ve oğlu uğruna, kadın simsarlarının eline, ve zamanla geneleve düşer, iki yıldır Ankara'dan gönderdiği paralarla kocasına ve oğluna, İstanbul'da Melek bakmaktadır. Bir gün Melek'ten aldığı bir mektuptan, kocasının gözlerinin yakında görmeye başlayacağını öğrenir. İstanbul'a dönmeye, kocası çalışmaya başlayınca da evinin kadını olmaya karar vermiştir. Haydarpaşa'da trenden indiği zaman donar kalır: Gözlerinin tamamen iyileştiği, her halde birdenbire sevinmesi için, kendisinden saklanmış, kocasıyla artık üç yaşında oğlu Engin, peronda onu beklemektedirler. Üzerindeki bar kadını hali, ısırik ve çürüklerle dolu vücuduyla kocasının karşısına çıkamayacağını anlayan Yıldız, gizlendiği tren köşesinde baba-oğulun vagonlara boş yere bakıp ümitlerini keserek uzaklaşmalarını bekler, sonra ortadan kaybolur. Romanın üçüncü, son bölümünde Osman, Kaya adıyla tanınan oğlu Engin ve Melek, Zonguldak'tadırlar. Baba-oğul maden ocağında işçidir. Sevdiği kızın veremden ölmesiyle acılı Engin, gönlünü bir meyhanede tanıştığı siyahlı bir kadına kaptırmıştır. Bu ilişkiyi öğrenen ve oğlunu bir tehlikeden korumak isteyen yaşlı baba Osman, bir gün şehre iner, meyhaneyi bulur. Siyahlı kadın piyano çalmakta, herkes vecd içinde onu dinlemektedir. Yaşlı adam, kadının yüzünü görünce bir çığlıkla, sokağa fırlar: Siyahlı kadın, öldü bildikleri eski karısı Yıldız'dır. Oğlunun öz annesiyle sevişmesindeki acı dramı kimselere açamayan Osman on beş gün sonra bir grizu göçüğü altında kalıp da kurtulamayacaklarını anlayınca, tabancayla, oğlunu ve kendini öldürür. ★ Çok